

ideološki vezanosti doprineslo pomemben delež rasti slovanske glasbene umetnosti in glasbene kulture vobče.

(Viri: Zd. Nejedlý, »Sovětska hudba«; E. F. Burian »O moderní ruské hudbě«; izdanje SHV »L' éducation musicale trait d' union entre les peuples«; poročila o mednarodnih glasbenih festivalih; skladbe, ki sem jih imel priliko slišati doma, na radiu ali v času svojega praškega študija; partiture in strokovne revije, ki so mi bile na razpolago v univerzitetni knjižnici, na konservatoriju in v Společnosti prohudební výchovu = SHV v Pragi.)

MED KNJIGAMI IN DOGODKI

OB PETDESETLETNICI FRANA ALBRECHTA. Med uredniki, ki so urejali Lj. Zvon, bo Albrechtu prisojeno pomembno mesto. Prevezel je odgovornost za revijo kmalu po svetovni vojni 1922. l. in jo odložil pred zaključkom 1932. l. Fran Albrecht je izdal dvoje pesniških zbirk, *Mysteria Dolorosa* (1917. l.) in *Pesmi življenja* (1920. l.). Preblizu smo še danes, da bi utegnili njegovo pesniško fiziognomijo vrednotiti s tehtnimi merili. Valovi časa, ki so dvignili Albrechta, nas še vedno nemirno zibljejo. Prvi zbirki je postavil značilne Nietzschejeve besede na čelo »Izpremenjene sem videl že pesnike in pogled uprt vase. Spokornike duha sem videl prihajati: ti so rastle iz njih.« Človek je poskušal pronikniti v miselne in čustvene globine, odkriti novo vsebinsko podobo našemu življenju. Še ves v moderni je hotel stopiti naprej z veliko, skoraj patetično bolestjo in ljubeznijo v duši. Boril se je z novo obliko v času »okamenelih muk. Tisoč molčanj do neba je kričalo...« Pesnik je grebel vase z obupom in s strastjo, hotel je videti naprej, obseči usodo človeštva in naroda »Oh, kadar ljudstva nema govoré!« Kakor fanfara se oglašata pesnikov krik in njegova vera: »Prosti duhovi, bratje, to nam je geslo!« Za časom »okamenelih muk« prihaja čas borbe. Pesnikovo srce čustvuje z zatiranimi, s proletarcem, s »črnim bratom«. V sebi spoznava glasnika množic, ves gori od vere v svetlo bodočnost, v zmago človečnosti in njenih humanih gesel: resnice in pravice. »Pesmi življenja« preveva notranji patos, ki je uprt bolj v usodo kakor v človeka. Željan stvarnosti si stoji pogosto z njo v opreki. In vendar je Albrecht prav v svoji veri in po idejni vsebini predhodnik kasnejše socialne in ekspresionistične lirike. Skoraj bi trdili, pesnik gesel. V teh letih prevaja Bezručeve »Šlezske pesmi«, sodeluje v »Demokraciji« in ureja nekaj časa »Svobodo«.

Doba, v kateri je urejal Lj. Zvon, je bila zelo razgibana. Slovensko življenje globoko pretresajo, morda také prvič v zgodovini, politični in socialni boji. Stranke se bore za svojo moč, v njih delovanju se že kažejo prvi znaki, da smo Slovenci postali državni narod. Nazorski boji so se zaostriili. Ustanavljamo svojo univerzo, ki jo ogledujemo z neizmerno ljubeznijo. Kakor da smo pričeli vse znova, s poglobljenimi pogledi nazaj si ustvarjamo nove temelje. Kulturnemu življenju, ki se je prej izživljalo v naši zavesti predvsem v slovstvu, se razmaknejo obzorja in možnosti. V literaturi se javljajo nove generacije, ki se oddaljujejo od moderne in oblikujejo sodobno vsebino v novi obliki. Spočetka še rahlo tipanje, posnemanje, presajanje, a nemirno iskanje postaja z dnem resnejše in marsikatero ime se že sveti. Tudi možje moderné in nje nasledniki še niso utihnili, v zrelih letih ustvarjajo velike vrednote. Kdor se bo oziral nazaj, bo moral priznati: razgibana doba, polna trenj in dela. V ta leta pada Albrechtovo uredniško delo.

V drugi fazi diktature doleti Lj. Zvon »kriza«. Napovedovala se je že z Vidmarjevo knjigo »Kulturni problem slovenstva« v »Slovenskih poteh« 3. zv. in je izbruhnila ob Župančičevem članku »Adamič in slovenstvo«. Takrat so slovenski napredni literati in publicisti posegli aktivno v politično borbo. Albrecht je odložil pred koncem l. 1932. uredništvo, kmalu napisal večje delo v prozi »Zadnja pravda« in se kasneje predvsem posvetil prevajanju iz nemškega, češkega, hrvaškega in francoskega slovstva. Obogatil je tudi našo dramo s številnimi prevodi, med zadnjimi z »Antigono«.

Lj. Zvon bo prihodnje leto praznoval svojo šestdesetletnico. Upajmo, da se bomo ob tej priliki na novo poglobili v delo in prizadevanje tako prejšnjih urednikov, kakor tudi Albrechtovega, ki se ga revija ob njegovem jubileju toplo spominja. Z novo osvetlitvijo »krize«, o kateri revija doslej še ni razpravljala, bo zadoščeno tudi željam in potrebam naše literarne zgodovine. J. K.

PETRA PETROVIČA NJEGOŠA »GORSKI VENEC« v novem italijanskem prevodu¹. Zunanji pas predstavlja knjigo kot »La Divina Commedia del popolo serbo« S posebno in osebno toploto označa Urbani to pesnitev kot svojo življenjsko knjigo, ki vodi, dviga in krepi: »Kritiki naj sodijo moj prevod. Jaz lahko povem samo to, da sem delal z ljubeznijo in strastjo, kajti med pesniki človeštva ljubim poleg Danteja in Leopardija nad vse druge srbskega pesnika Njegoša, hrvaškega Kranjčevića, slovenskega Prešerna.« In sklepa: »Končno želim italijanskemu čitatelju, da najde v nesmrtnih stihih Petra II. Petroviča Njegoša tisto tolažbo in tisto moralno silo, ki sem jo jaz našel v njih tudi v najhujših trenutkih svojega življenja, tudi kadar se nam zdi, bi rekel pesnik, ‚svet spremenjen v črni pekel in vsi ljudje v peklenške duhove‘.«

Prevajalec slavi Njegoša kot navdušenega Jugoslovana, ki mu je jasno kakor malo sodobnikom zažarela misel narodnega zedinjenja pod žezlom Karađorđevićev; l. 1848. je črnogorski knez zaklical Jelačiću: »Svetli ban! Tvoja sveta naloga je težavna, a lepa in vzvišena. Tajna usoda te je postavila na čelo južnim Slovanom; sreča ti ovija čelo z zmagami... Ves naš narod strmi vate, dviga roke k tebi kakor k Odrešeniku, ki ga nebo pošilja.« Temu visokemu pojmovanju jugoslovanstva je vladika ostal zvest do prezgodnje smrti (1851). Kadarkoli se je iz Trsta vozil skozi Kranjsko na Dunaj, so mu tudi Slovenci radi izkazovali svoje navdušenje.

Svetonočni pokolj črnogorskih poturic iz l. 1702., ki je predmet »Gorskega venca«, se opisuje kot črnogorska »šentjernejska noč«, a ta noč po svoji moralni višini in zgodovinski pomembnosti visoko nadkriljuje francosko. »Slavospevi, ki jih pesnik poje domovini, junaštvu, mladini, delajo pesnitev večno mlado, svežo, moderno«, trdi Urbani in vzklika: »Katera druga pesnitev bi mogla biti bolj živo aktualna?« Res, Slovanom se na vseh koncih in krajih, tudi v neposredni bližini, še zmerom grmadijo snovi za podobne pesnitve.

Med prevodi »Gorskega venca« v vse slovanske in v kakšnih sedem drugih evropskih jezikov Urbani hvali slovenski prevod Rajka Peruška. Omenja tri prejšnje nepopolne ali neuspele italijanske prevode. Sam si je za srbski deseterec izbral italijanski enajsterec, ki se mu zdi najprikladnejši. Navaja nekaj ugodnih mnenj jugoslovanskih kritikov. Bogdan Popović se je n. pr. izrazil o Urbanijevih

¹ Pietro II. Petrović Njegoš: Il Serto della Montagna. Versione di Umberto Urbani. Commento di Milan Rešetar. Garzanti — editore. Milano 1939 — XVII. Strani XXVI + 172.

stihih: »Neprimerno lepši so in zvočnejši od nemških stihov Kirstejevih in od angleških Wilesovih. Polni poezije so in obenem docela zvesti Njegoševemu besedilu.« Kdor pozna oba jezika, zlahka pritrdi Popovičevi sodbi. Primerjaj:

Vuk na ovcu svoje pravo ima
kâ tirjanin na slaba čovjeka;
al tirjanstvu stati nogom za vrat,
dovesti ga k poznaniju prava,
to je ljudska dužnost najsvetija!

V italijanskem prevodu:

Sulla pecora il lupo ha il suo diritto
come sull' uomo debole il tiranno;
ma calpestare il collo alla tirannide,
condurla a riconoscere il diritto,
quest è il più sacro dei doveri umani!

To je živa aktualnost, tudi v neposredni bližini.

Komentar je povzet po Rešetarjevi beograjski deseti izdaji »Gorskega venca« in prinaša vse, kar italijanskemu bralcu pomore, da se poglobi v pesniški svet »srbskega Danteja«. Njegoš je tik pred smrtjo zaman iskal zdravja po Italiji. S to knjigo se v dobrem spremstvu vrača v deželo sonca, da na posmrtni poti z nesmrtnim duhom razširi zanimanje za duhovno bogastvo svoje domovine.

Andrej Budal

FRANCE BEVK: LEGENDE. Devet legend — sveto število, svete snovi. Obenem narodne, užitne in priporočljive tudi za posvetne bralce. Skoro vse so iz Julijske krajine. Iz Bevkovih povesti in romanov vemo, kako zna v zapletku in razpletku izkoristiti prilike za dušeslovno poglobitev značajev. To zmožnost je izdatno uporabil tudi v »Legendah«. Med legendarnimi zakladi si je spretno izbral tiste, ki nudijo njegovemu daru največ prilike, da se razmahne v tej smeri. Način, kako se narodno jedro podaja, se v zvestobi in naivnosti kosa s Trdinovim, po pripovedni napetosti in podrobnem slikanju duš pa ga prekaša. Bevku se na vsak korak pozna, da je šel, kar se tiče pripovedne tehnike, skozi šolo »moderne«, zlasti skozi Cankarjevo šolo, da se je v njej mnogo naučil in da te nauke srečno spaja s svojimi posebnimi darovi. Marsikatera stran »Legend« se bere kakor kakšno najbolj razgibano poglavje njegovih srednjeveških povesti.

Pravda o tem, kateremu »taboru« pripada Cankar, je še odprta in se o njej še strastno razpravlja, najbrže zato, ker je bil Cankar tak, da se ga je od vsega, kar njegovi rojaki po raznih »taborih« v umetnosti in politiki počno, nekaj prijelo in se ga za večno drži, tako da mu z njegovimi besedami in dejanji lahko dokažeš katoliško prepričanje ali pa popolno nevero. Podobno pravdo pripravlja včasih Bevk o sebi. Sam ne rešuje življenjskih ugank in sporov, v svojih knjigah in osebah pa jih včasih tako mogočno in silovito prikazuje, da se človek nehote vpraša: Kdo je tisti, ki vse to razpreda? Katere osebe so njegovi glasniki? Ali samo uživa ob igri svoje domišljije ali tudi kaj oznanja? In če oznanja, za koga, zoper koga govori? Iz katerega »tabora« je? Njegova Muza je sodelovala in sodeluje pri najrazličnejših založbah. Njegovi »Izbrani spisi« kažejo v podobno smer kakor Cankarjeve »Podobe iz sanj«, vendar je tudi v njih, kakor v Pregljjevih, marsikaj spornega in takega, da se kdaj pozneje lahko vname slovstvena pravda. Če se vname, se zaradi »Legend« ne bo. Z njimi Bevk lahko pomiri duhove, kakor jih je Prešeren s »Krstom pri Savici« ali Cankar s »Podobami iz sanj«.

V »Legendah« se pisatelj istoveti z ljudsko domišljijo in z ljudsko vero, kar je umetniško manj prepričevalno. V jasnem, preprostem, čistem slogu pripoveduje o postanku nekaterih cerkva. Kakor da se sam otroško opaja ob mikavnosti zgodbe, ki ji je nekdanj nedolžno verjel, ne pade nikdar iz vloge pobožnega vernika, kateremu posoja svoj izraz, sočnost svojih primer in podob, okras svojega živega jezika.

Te legende so nastajale poleg drugega obilnega Bevkovega slovstvenega dela in smo jih več že videli v tem ali onem mesečniku. Prav dobra je bila misel, da se zbero; okusno opremljena knjiga je posrečena pridobitev slovenskega slovstva in se bo gotovo prikupila najširšemu občinstvu.

Andrej Budal

DR. ANDREJ BUDAL — PETDESETLETNIK. Onstran meje so popolnoma drugačne razmere kakor pri nas, zato moramo vse primorsko kulturno življenje presojati z drugačnimi merili. To še ne pomeni, da bi bilo treba hvaliti vse od kraja, kar na oni strani napišejo slovenskega, nekritična prizanesljivost je še povsod povzročila več škode kakor koristi. Toda potrebe naših ljudi na Krasu in na Goriškem so bistveno drugačne in treba je razumeti tudi, kako različna je življenjska usoda primorske inteligence od naše. Vse to se pozna v njihovem ustvarjanju. Kdor je vztrajal, so ga čakali težki časi in preizkušnje, ki jim marsikdo ni bil kos. Komur pa se je med onimi redkimi, ki so vztrajali posrečilo, da je zmožl novo delo, ki ga je čakalo in se pri tem obdržal na kulturni višini narodne celote, zasluži dvakrat tolikšno priznanje.

Budal je poleg Bevka med primorskimi kulturnimi delavci brez dvoma najznačilnejša osebnost. Ko je pred leti postal profesor na realki v furlanskem Vidmu, se je ognil mnogih neprijetnosti, obenem pa je ostal dovolj blizu Primorske, da ni izgubil tesnejših stikov s slovenskim kulturnim življenjem. V Vidmu ni več narodnostnih bojov, toda do Gorice je z vlakom komaj dobro uro in med Furlani se Slovenec niti ne čuti tako obupno tujega, kakor niže na jugu. Zato lahko skoro nemoteno dela. Sodelovanje pri slovenskih revijah na tej strani meje bi se v marsikateri drugi italijanski provinci smatralo za zločin, v Vidmu pa je Budal cenjen in priljubljen tudi v furlanskih in italijanskih krogih. Ni tip narodnega tribuna, prej tih in skromen delavec, ki daje vsakemu, kar mu gre. Že davno pred vojno je tudi v Rimu študiral romanistiko, morda je do danes edini Slovenec, ki se je vživel v Italijo in v italijansko kulturo ter jo doumel do kraja. Že v njegovem literarnem prvencu Križevem potu Petra Kupljenika je nekaj v naši literaturi in za našo miselnost nenavadnih likov, kakor so videmski vikarij Barbaro ali oglejski patriarh Grimani. Pozna se jim, da jih je oplodila Italija. Ostro se ločijo od ostalih slovenskih tipov v knjigi. Po prevratu noben naš človek ob Soči ni imel z rožicami postlano in Budal se ni niti za hip obotavljal, da bi skoro popolnoma ne pretrgal z dosedanjim življenjem in delom in se vsega posvetil narodu v novih razmerah.

Ko je pred osemindvajsetimi leti začel v Ljubljanskem Zvonu objavljati svoje prvence, je vse kazalo, da se bo Pastuškin, — to je bil njegov psevdonim —, razvil v umetnika velikega formata. Njegove novele so se odlikovale po drobni realistični psihologiji in sijajnem jeziku. Križev pot Petra Kupljenika je po Jurčiču in Tavčarju prvi resni umetniški poizkus, da bi na nov način zajel našo protireformacijo. Pregelj se je v svojih poznejših zgodovinskih romanih skoroda več kakor samo učil pri Budalu; toda pri Preglju moti njegova preveč izrazita protiproteštantska tendenca in artistično pojmovanje dobe, dočim se je Budalu posrečilo

ustvariti resnične žive ljudi, neprisiljene v svojem čustvovanju in borbi, najsi bo to že Peter Kupljenik sam ali grobi katoliški župnik Nepokoj in fino orisani italijanski tipi, ki sem jih že omenil. Tudi v krajših novelah s sodobno snovjo je bil Budal mojster, četudi jih ni napisal veliko. Zaslužile bi ponatis v knjigi prav tako, kakor ga je Peter Kupljenik. Kot pesnik ni bil tako izrazit.

Toda prevrat in italijanska okupacija sta potisnila njegove literarne načrte v stran. Služboval je v raznih krajih po zasedenem ozemlju, v Gorici, v Idriji in v Tolminu, in se je ves posvetil novemu programu, ki sta ga zahtevala kraj in doba. Kot kritik, publicist in poročevalec je sodeloval pri različnih primorskih časopisih, pri tržaški Njivi, Našem glasu in Novem rodu; samo od časa do časa se je še oglasil v Ljubljanskem Zvonu ali prej v ljubljanskem Našem Rodu s svojimi kritikami. Njegovih člankov, esejev in razprav je mnogo preveč, da bi jih mogli omeniti na omejenem prostoru. S čisto literarnim delom je za dolgo prenehal. Šele pozneje, ko se je pokazala resnična potreba, je začel pisati za Goriško Matico kmečke povesti, kakršne so sploh smele izhajati. Slovenske inteligence itak skoro da ni bilo več, zanjo ni bilo vredno pisati. Njegova dikcija in risanje značajev sta pripomogli, da moremo njegove povesti »Na konju« in »Z onstran groba« prištevati med najboljše naše kmečke povesti. V obeh je obdelal problem zemlje in malih ljudi, ki se bore zanjo, problem tako pereč in važen za našo Primorsko.

Letos izide pri Goriški Matici njegova knjiga »Osemnajst velikih«, ki je zamišljena kot nekakšna kratka poljudna slovenska literarna zgodovina. Najbrž to ne bo njegovo zadnje prosvetno delo, ki ga ima v programu.

Budal je bil tudi prvi pri nas, ki je začel sistematično prevajati iz italijanščine. Prevedel je Boccaccijevega Dekameronu, Manzonijeve Zaročence, Peliccove Moje ječe, ki so ostale v rokopisu, Fogazarovega Svetnika, Sardinske novele Grazie Deledde, Vergove novele in še polno drugih manjših stvari, ki so raztresene po primorskih časopisih in publikacijah. V zborniku Luč je tudi kritično ocenil italijanske prevode iz jugoslovanskih literatur. Tudi iz francoščine je prevedel nekaj stvari, kakor Maupassantove novele, Daudetovega Tartarina v Alpah, Goncourtovo Dekle Elizo in še nekaj manjših stvari. Ko je Goriška Matica začela izdajati serijo prevodov iz slovanskih literatur, je iz češčine prevedel nekaj novel Čapka, Choda, iz slovaščine Kukučinovo povest Mišo in iz beloruščine Kolasovo knjigo novel.

Sedaj je na višku svojih moči in tudi svojega ugleda; kdor pozna razmere na Primorskem, ve, da je tudi to zadnje zelo važno, mnogo važnejše kakor pri nas. Ugled človeka ima pogosto za naše ljudi na oni strani več haska, kakor 100.000 emigrantov. Zadnja leta so se razmere nekoliko ublažile, morda bo mogel narediti še več, kakor dosedaj. Njemu in vsem onim z njim, ki svojega mesta niso zapustili, želimo vso srečo.

F. B.

FRANCE MESESNEL: JANEZ IN JURIJ ŠUBIC. Čeprav se je o bratih Šubicih pri nas nenavadno mnogo pisalo, je šele lanska razstava prvokrat pokazala pregledno podobo celotnega njunega dela, kolikor ga je ohranjenega oziroma nam znanega. Njun umetniški pomen je ta razstava prvič nazorno predstavila slovenski javnosti, ki je doslej le fragmentarično poznala njuno dosti obsežno delovanje. O življenju obeh slikarjev so zbrali različni pisci izredno veliko podatkov, ki so bili objavljeni v različnih listih. Tudi mnogo njune korespondence je bilo že natisnjene, precej tega gradiva je objavil tudi umetnostni konservator dr. Francè Mesesnel, ki je spisal tudi to prvo monografijo o njunem delu in življenju.

Piščeva naloga ni bila lahka, saj je bilo treba ponazoriti postanek in razvoj dveh zelo različnih značajev, in to tako, da se je izognil ponavljanja, ker je njuno življenje minevalo v majhni časovni razdalji. Tudi je bilo težko ohraniti pravo smer, ker naj bi bila obravnava obenem znanstveno zanesljiva in kolikor mogoče poljudna. Treba je reči, da je pisec nalogo dobro rešil.

Uvodno poglavje obravnava pregled zgodovinskega razvoja evropskega slikarstva v minulem veku. So to sicer samo znana in neštetokrat že zapisana dejstva, toda podana dovolj plastično in živo. Opisuje za uvod, kako se je slikarstvo nujno razvijalo od klasicizma preko romantike in naturalizma, dokler ni končno zmagal impresionizem, ki ga imenuje avtor »tako težko izvojevano končno obliko naturalističnega slikarstva«. Biografija Janeza Šubica, idealističnega umetnika s strogo določenim idejnim programom, ki je bil podrejen formalnim vplivom in klasicističnim teorijam, je bolj pregledna in zlita, kakor da je bil predmet piscu prav blizu. Jurijev življenjepis se zdi manj enoten, kakor da ni navzlic mnogoštevilnim, skrbno zbranim podrobnostim iz njegovega življenja slika njegovega razvoja še dovolj popolna in čista. Dobro je pa orisan njegov značaj, ki je bil močno čustven, blizu življenja, katero je dojemal izrazito čutno brez razumskih ovinkov. Zato je bil bliže naravi, ki jo je doživljal neposredno in popolnoma svobodno.

Prav nazorno je podano prvo šolanje v očetovi delovnici v Poljanah in sploh pomen in ustroj teh slikarsko podobarskih obrtniških delovnic, ki so bile zlasti okoli Škofje Loke precej razširjene. Patriarhalno družinsko ozračje, iz katerega sta izšla brata in kateremu se do konca nikoli nista mogla odtegniti, je prav naravno popisano, enako tudi Wolfov vpliv na oba brata. Zlasti na prilagodljivejšega Janeza je ta tedanji najboljši slovenski cerkveni slikar s svojim močnim temperamentom in obsežno splošno in umetnostno izobrazbo skoraj za vse življenje odločilno deloval. Jurij se je premočnemu učiteljevemu vplivu znal že spočetka odtegniti, dasi je v formalnem pogledu pri njem mnogo pridobil. Jurija je že takrat vse bolj kot estetske teorije privlačevalo življenje tedanje čitalniške Ljubljane. Nato se ločita življenjski poti bratov, pa tudi njuni biografiji. Janez je odšel v zasanjano deželo klasicizma, v Italijo, studiral v Benetkah, nato v Rimu, in tam našel svojo drugo, duhovno domovino. Nato je delal na Dunaju in v Pragi, dokler ni končno v nemški provinci, v Kaiserslauternu, razdvojen in razočaran, leta 1889. umrl, še ne petdeset let star.

Jurij je od Wolfa odšel na Dunaj, kjer je upal najti vire žive sodobne umetnosti, toda se je pri tem hudo razočaral. Namesto tega ga je čakala tam slikarska tlaka. Tam je nastala tedaj tudi zbirka slovitih risb za »Rajo«. Po bosanskem vojaškem intermezzu in enoletnem, umetnostno malo plodnem letu v Atenah je odšel v Pariz, kjer je ostal s presledki skoro do smrti, ki ga je pobrala že leta 1889., leto dni za bratom. Pariz je bil Juriju prava življenjska in umetniška šola.

Videti je iz monografije, koliko podrobnega preiskavanja, koliko neznatnih podatkov je bilo treba znesti, da je mogel pisec sestaviti ta življenjepis, ki je ponekod skoro prenatrpan z detajli, za povprečnega bralca nevažnimi, drugod pa, zlasti v stvareh notranjega, prav intimnega življenja preskop. Večina bralcev si bo želela več podatkov o notranjem duhovnem življenju in čisto človeškem značaju obeh umetnikov. To so predvsem njuni lastni nehoteni in najbolj neposredni prispevki, kakršne je mogoče posneti iz tujih in njunih lastnih pisem, raznih zapiskov in pričevanj sodobnikov. Sicer je res mnogo tega bilo že objavljeno, toda raztreseno je po raznih listih in povprečnemu bralcu nepoznano ali težko dostopno.

Za pravilno in res popolno izoblikovanje prave človeške osebnosti bi bilo gotovo treba več potez iz njenega zasebnega življenja.

Značilno za uspeh njenega dela je, da sta umrla brata Šubica brez naslednikov in brez učencev. Tudi okolnost, da je bera njenih profanih del razmeroma zelo skromna, sili k razmišljanju. Kakor je že pokazala razstava, je tudi ta knjiga nov dokaz, kako težavna je pot sinov malega naroda. Tudi v umetniškem udejstvanju jim je mogoč obstanek in uveljavljanje le za ceno hudih borb in nepotrebne zapravljanja sil. Ozkost in neumevanje sodobnikov, ki ljubosumno varujejo izročila malo pomembne minulosti in ki so za vsak širši pogled nedostopni, ovirata razmah vsaki svobodnejši naturi. Pomislimo le na to, s kakšnim splošnim odporom je bilo sprejeto Janezovo veliko mojstrsko delo »Sv. Martin ozdravlja bolnico« v Tacnu, za katero je prejel celih 396 fl. Naročnika je ta znesek — pretresel. Usoda bratov Šubicev bi bila morda popolnoma drugačna, če bi bili imeli Slovenci že takrat svoj ustaljen meščanski sloj. Tako sta bila pa navezana skoro izključno na cerkev, ki je nasprotovala slehernemu poskusu tudi najpohlevnejšega novotarstva. Oba sta do konca življenja morala iskati religiozna naročila, čeprav je zlasti Jurij gotovo težko ustvarjal v tako ozko predpisanih mejah. Zato so tudi mnoga izmed teh del tako neosebna, saj so očitno zgolj krušna naročila. Zase sta ustvarjala razmeroma zelo malo, ker jih tudi v tujini boj za obstanek ni izpustil nikoli iz svojih krempljev. Prevezemala sta naročila od slikarjev s slovečimi imeni, sama pa ostajala nepoznana v ozadju. Kdo vé, kako bi se bila razvijala v ugodnejših razmerah? Še več drugih vprašanj je, na katera bi si želeli odgovora. Kakšen je v resnici njun vpliv na slovensko slikarstvo, ali res predstavljata tudi idejno vez, ki spaja prejšnje rodove z impresionizmom. Tudi vprašanje, zakaj Jurij, ki je živel v Parizu in doživljal Pariz in z njim francosko umetnost, sam ni prišel do impresionizma, bi bilo vredno osvetlitve.

Knjiga je prav lepo opremljena, tisk jasen, zunanost pa res okusna. Solidne in zlahka učinkujoče platnice je izdelal Pavel Göstl. Slik je mnogo in so čiste, barve reprodukcije pa celo za bolj zahtevne zadovoljive. V celem je izdanje dokaz vestnega dela in velike skrbnosti. V naši knjižni proizvodnji mu gre dostojno mesto.

K. Dobida.

VEJALCU DR. M. ČERNIČU. G. primarij Černič je odgovoril na moje pomisleke ob njegovem članku »Slovar slovenskega jezika in naše vsakdanje zdravniške potrebe« v št. 8-9 ZV. Odgovor ni bil zadovoljiv, značilno je bilo, da se je g. primarij lotil le štirih opomb, in se na široko razpisal o terminih prof. Plečnika, vsemu drugemu pa se je izognil, da so ostala nerazčiščena vprašanja, razni »vitli, flajštri, rentgeni in peni«, ki sodijo tudi med jezikovne zdravniške potrebe.

Termina, ki sem jih zagovarjal v št. 1—2 LZ so dobra, ljudska, utemeljena in logična. Nobeni nejasni dokazi jih ne bodo izpodkopali, še manj njih duha. Dr. Černič je v svojem odgovoru prezrl zahteve, ki sem jih izrekel glede slovenske zdravniške terminologije: da bodi ljudska, kjer pa moramo rabiti tujke ali ustvarjati nove izraze, ne smemo delati proti duhu slovenskega jezika in logiki. Nič ne de, če pri tem že kaj doslej rabljenega zopet prevrnemo. Prepričan sem, da se bo generacija zdravnikov, ki si je in si še bo pridobila na slovenski medicinski fakulteti osnovne znanosti medicine, držala teh smernic.

Prvemu odgovoru primarija Černiča je sledil drugi v 10. št. ZV, v njem napada g. primarij Černič delo medicinske fakultete v Ljubljani in posebej še delo prof. Plečnika, kateremu odreka sploh vsako koristnost in smotrnost. Pompozno je napisal »Sodba je izpričana in zapisana: 20 letni duh slovenske anatomije je jezi-

kovno neresen, strokovno jalov, saj nam ni dal niti enega anatomskega dela, vzgojno neploden, ni nam namreč vzgojil niti enega slovenskega anatoma! (Tak napad je pri nas redek primer, videti je, da so bile primariju moje pripombe le srečen povod, da je začel napadati davno zaželeni cilj.) V dokaz za neosnovanost in nepravilnost prof. Plečnikovega dela kliče na pomoč termina svojih uredniških kolegov. (Kaj prozorno in malce neokusno!) Pri tem se mu je primerilo, da postavlja zelo dobre ljudske izraze na zatožno klop, kar bi mu potrdila tudi gospoda, ki sta mu pojasnila, da ima »lesni trgovec na lesnem skladišču lesno in ne leséne zaloge«, (kar spada že v srednjo šolo).

G. primarij Černič ima najbrž vtis, da za njim stoje vsi, ki jim je fakulteta v Ljubljani draga, a pri tem pozablja, da se ne da brez poslušanja druge plati ustvariti sodbe niti v najmanjših rečeh, kaj šele v tako važni kot je zdravstvena terminologija. Svetoval bi mu, da naj prečita, preden bi drugič napadal, prof. Plečnika »Repetitorij« sine ira et studio, kajti s takim načinom, kot ga uporablja v 10. št. ZV, prof. Plečnika ne bo pridobil za skupno delo.

Še to: »skrivalnik« ne more biti pisec, ki se skriva, in čeprav se podpisuje Ž. K.

PABERKI O SODOBNI NEMŠKI KNJIŽEVNI PROBLEMATIKI. — V junij-skem (6.) zvezku letošnjega letnika revije »Die Neue Literatur«, ki je kajpak prav tako »vistosmerjena« kakor ves tisk v tretjem Reichu, razpravlja izdajateljica revije Will Vesper o slabem položaju sodobne nemške literarne proizvodnje na svetovnem knjižnem trgu in še o nekaterih pojavih, ki kažejo v značilni luči odnos sodobnega evropskega literarnega sveta do kulturnih prizadevanj v današnji Nemčiji. Podatki, ki jih navaja izdajateljica, niso nič manj zanimivi kakor njene razlage načetih vprašanj. Naj torej govori sama.

»Pred svetovno vojno«, piše Will Vesper, »je francoski roman po zaslugi starega pospeševanja države osvojil ves omikani in polomikani svet ter si je La France po zaslugi svojega spretnega in strastnega poveličevanja Francije in mesta luči' Pariza pridobila simpatije ljudstev, in to je v vojni pomenilo orožje in ljudi. Po svetovni vojni je francoska literatura to duhovno vladno nad svetom na značilen način čedalje bolj predajala angleški in ameriško-angleški literaturi. Če se nedolžen nepolitičen Nемец čudi, da stoje celó tako bližnji in sorodni narodi, kakor so na pr. Skandinavci, pred novo Nemčijo s takim nerazumevanjem in celó s sovražnostjo ter se enostransko, skoraj omamljeno opredeljujejo za Anglijo, potem si mora, če išče med gotovo mnogovrstnimi vzroki tega pojava, predvsem vedno znova priklicati v zavest vpliv duhovne začaranosti, ki skoro neopazno osvaja srca in možgane. Osvajanje src je nevarnejše kakor osvajanje možganov. In to osvajanje in to začaranost ustvarja ponajveč čarobna beseda: pesnitev, literatura. Opojnost, omotica in začaranost po pesniški besedi, pridobivanje src s poezijo in romanom so dandanašnji močno orožje v boju Vélike Britanije za njen svetovni položaj, za osvojitve narodov ali vsaj njihovih določenih omikanih plasti in knjigoljubne mladine za angleški pogled na svet in s tem za angleško politiko.«

»V listu ‚Börsenblatt für den deutschen Buchhandel‘ je dr. Charlotte Bauschinger spet objavila vrsto svojih poučnih pregledov o prevodih nemških knjig v druge jezike, in sicer za leto 1937. Nerazveseljiv pregled! Vsem dosedanjim prizadevanjem navkljub nazadovanje na vsej črti — in prav tako prodiranje angleške knjige v skoro vseh deželah, vštevši kajpada tudi Nemčijo! Izid bi bil za Nemčijo še bolj klavrn, če ne bi bili vsi narodi prisiljeni, uporabljati nemška znanstvena dela in če bi ne kazali nekega, sicer ne prevelikega interesa za našo politično literaturo. Toda tam, kjer govorita srce in nagnjenje, ki naj bi bila pridobljena s

pesnitvijo in dobrim zabavnim berilom, je nemška književnost ločeno korakala ter je združena bila premagana.«

»Francija se razen za dela starejše, klasične in romantične dobe že celo stoletje ni brigala za nemško leposlovje. A tudi to je skorajda povsem prenehalo! Med osem in tridesetimi knjigami iz tako imenovanega lepega slovstva, ki so jih na Francoskem l. 1937. še prevedli iz nemščine, je bilo v večini emigrantsko blago in starejše mladinske knjige. — Zveza z Italijo l. 1937., žal, še ni bila podprta s tako zaželeno izmenjavo duhovnih dobrin. Vsekako je bilo prevedenih iz nemščine v italijanščino 150 knjig, med njimi 75 leposlovnih, toda, žal, še dosti emigrantskega blaga in lažje, plitvejše zabavne literature... Značilno je, da je Anglija, čeprav sta njena celotna knjižna proizvodnja in njena prevajalska delavnost močno narasli, zelo ovirala prevajanje iz nemščine ter potisnila 241 prevodov v l. 1936 na 176 v l. 1937., podobno Zedinjene države, kjer je število prevodov iz nemščine padlo od 167 na 145, skupaj torej za več ko eno petino. Seveda je med 64-imi leposlovnimi prevodi v Angliji kakor med 48-imi v Zedinjenih državah v večini emigrantsko blago ali pa zabavna književnost mednarodnega značaja kakor so dela Ebermayerja, Thiessa, Kellermanna in podobnih pisateljev.« Nasprotno so na Nemškem v svoji »razoroženi nesebičnosti« prevedli l. 1937. iz angleščine »nič manj ko 270 del, med njimi 180 tako imenovanih leposlovnih, ki so deloma doživela dolgo vrsto izdaj... Nemško založništvo pomaga graditi angleško literarno vlado nad svetom. To ni več zgolj izdajateljsko in literarno, temveč zelo politično vprašanje! Z nemškimi prevodi prodira angleška književnost tudi v druge dežele in tako naglo rase njen vpliv kakor v Nemčiji tako tudi v naših sosednih državah... Nizozemci so prevedli 314 (!) del iz angleščine, iz nemščine 193, poglavitno emigrantskih. Iz angleščine so dalje prevedli: v švedščino 230 (!) del (iz nemščine 52, med temi 25 leposlovnih, večinoma malopomembnih stvari); v danščino 135 (iz nemščine 37, med njimi 18 leposlovnih); v norveščino čez 100 del (iz nemščine 37, od tega 22 leposlovnih, večidel starejših mladinskih knjig). Pri tem pa sprejema Nemčija še zmeraj vso pomembno skandinavsko literaturo, tudi literaturo Islandije, ki s svoje strani ne kaže sploh nobenega zanimanja za nemško književnost, prevedena sta bila en sam emigrantski roman in snopič Grimmovih pravljic, toda 20 knjig iz angleščine. Podobno je s Finsko, katere slovstvo je Nemčija prav tako sprejemala z ljubeznijo, za kar nam mečeta Salminen in zdaj spet Sillanpää breztaktnosti in nesramnosti v obraz. Tudi v baltskih državah angleščina povsod prodira ter je ogrožen stari očitni vodilni položaj nemške književnosti. V Estoniji na pr. je bilo med prevedenimi knjigami 30 odst. angleških in 12 odst. nemških. — V Poljski je prevajanje iz nemščine enako nazadovalo, vsekako zavljo katastrofalnega stanja poljskega knjižnega trga pa tudi prevajanje iz angleščine. Nič čudno ni, da je bila Češko-Slovaška l. 1937. še angleško-rusko-francoska duhovna dependanca, kar je pa bilo medtem že do korenin izpremenjeno. Bridkeje je, da je Madžarska (po zaslugi svojih židovskih založnikov) prevedla 280 (!) del iz angleščine in samo 84 iz nemščine, med temi 66 leposlovnih, vsekozi zabavne robe. Romunija je prevedla zgolj 16 nemških knjig, po večini Judov. Jugoslavija je sprejela iz nemščine celih 28 del, med njimi 12 zabavnih spisov, sodobnega sploh nobenega. V Grčiji še vlada francoski roman. Bolgarija krepko jadra v angleške duhovne vode: 87 prevodov iz angleščine, 57 iz nemščine, sodobnega nič. Da tolče angleška knjiga nemško na Kitajskem, je razumljivo: 60 proti 20. Turčija je prevedla 103 nemške spise, večinoma male znanstvene brošure. Iz Japonske in Španije ni podatkov.«